

göra angelägna förgivettaganden kring vad samhället betraktar som vetenskap och beprövad erfarenhet. Här saknar jag dock ett tydligare resonemang relaterat till vetenskapssociologiska teorier, som skulle ha gett Eklöf möjligheten att ta analysen ytterligare ett steg.

I det sista empiriska kapitlet – *Uppsala universitet och Zetterlings donation 1872–2012* – beskrivs försöken att genomföra en permutation, alltså att ändra föreskrifterna i det stiftelseförordnande där donationen ursprungligen skulle gå till föreläsningar över den homeopatiska hälso- läran. Det blir ett exempel som inte bara sammanfattar 1900-talets olika synsätt på homeopatin, utan också den högre utbildningens syn på vetenskap och universitetets uppdrag.

I det avslutande kapitel tio återfinns en sammanfattning av de teman Eklöf behandlat i boken och även ett försök att abstrahera studiens mest centrala resultat. Ett viktigt resultat som författaren återvänder till är välfärdssamhällets uppbyggnad: ”Den moderna medicinen och samhälleligt erbjudna vården kunde kontrasteras mot en allt suddigare bild av en äldre medicinsk verksamhet med rötter i det gamla glesbygd- och bondesamhället, stundtals med kopplingar till ambulerande skumraskverksamhet, som fortlevde i skuggan av det kollektiva projektet att bygga folkhem, välfärd och modernitet” (s. 221). Eklöf visar på ett förtjänstfullt sätt hur homeopatin kan användas för att berätta den svenska modernitetsberättelsen från ett lite annat perspektiv. Här återfinns också en intressant diskussion om hur vi kan förhålla oss till å ena sidan den starka kritiken mot homeopatin, å andra sidan dagens mer flervetenskapliga synsätt på forskning och medicin. Här argumenteras det för olika kunskapsförståelser för att ge förståelse för att homeopatin trots allt fortfarande har sina utövare och användare.

Betraktat som ett kulturfenomen är homeopatin en mycket intressant företeelse och Eklöf visar prov på hur hon på ett givande sätt följer detta fenomen genom historien från sekelskiftet 1800 till nutid. Det är ett metodologiskt mycket fruktbart grepp. Samtidigt blir det också lätt att forskaren sticker iväg på stickspår och emellanåt skulle boken varit betjänt av att tydliggöra sitt syfte. Ett grepp skulle ha varit att tydligare bygga studien kring en teoribildning som också hade fått verka som studiens sammanbindande kitt. Det hade så klart blivit en smalare bok och säkert inte en lika spännande läsupplevelse som den Eklöf presenterar. *Homeopati i Sverige. En kontroversiell medicinhistoria* är en bok som på ett förtjänstfullt sätt visar på den humanistiska

och samhällsvetenskapliga hälsoforskningens roll i studier av kontroversiella medicinshistorier.

Kristofer Hansson, Lund

Alexandra Borg: *Brottsplats: Stockholm. Urban kriminallitteratur 1851–2011*. Stockholmia förlag, Stockholm 2012. 291 s., ill. ISBN 978-91-7031-250-2.

”Vad jag skulle visa en turist, som första gången besökte Stockholm” är ämnet för en uppsats som den unge, så småningom kände deckarförfattaren och Stockholmskildraren Stieg Trenter lär ha skrivit. Att läsa skönlitteratur om platser man ska besöka eller har besökt kan vara ett sätt att förbereda sig inför en resa eller vara ett sätt att hålla kvar eller blicka tillbaka på vad man upplevt.

Det finns ett ökat intresse för resande kopplat till skönlitteratur, i synnerhet till olika populärlitterära genrer. Skönlitteratur inspirerar inte sällan till resande liksom resandet till specifika platser inspirerar till läsande av romaner som utspelar sig på den platsen. Det kan handla om att resa för att följa i fiktiva gestalters fotspår, dvs. platser och personer som omnämns i de litterära berättelserna, det kan handla om att bryta turistiskt uppkörda spår genom att använda litteraturen och fiktionen som en annorlunda karta.

Marknaden kring skönlitteratur ger exempel på hur kulturella uttryck och ekonomi alltmer samspelar och förutsätter varandra. Platser betydelse liksom marknadsföring och varumärkesproduktion är numera stora forskningsfält. Det förefaller klart att kultur och ekonomi är sammanflätade i detta kretslopp kring lanseringen av det lokala, exempelvis en stad som Stockholm, via skönlitteratur.

Litteraturvetaren Alexandra Borg skriver om platser betydelse i kriminallitteratur men också om kriminal- litteraturens betydelse för upplevelser av plats i boken *Brottsplats: Stockholm. Urban kriminallitteratur 1851–2011*. Borg disputerade på avhandlingen *En vildmark av sten. Stockholm i litteraturen 1897–1916* (2011). Avhandlingen, som grundligt och gediget behandlar hur Stockholms stadsomvandling skildrats i skönlitteraturen, kan sägas utgöra grunden för boken som är ett beställningsarbete. Stockholmia förlag gav författaren i uppdrag, efter att avhandlingen publicerats på samma förlag, att skriva en bok om Stieg Larssons Stockholmskildringar. Hon valde att utvidga uppdraget till att gälla Stockholm i kriminalromaner generellt.

”Kriminalromaner” används i boken synonymt med ”deckare” och bygger som sagt på en hel del avhandlingsinsikter samt på läsandet av ett par hundra svenska deckare.

I boken tar Borg ett grepp om Stockholms stadsomvandlingsprocesser under de senaste dryga 100 åren. Det är under 1900-talet som den svenska deckaren utvecklas, inspirerad av såväl den brittiska pusseldeckaren som den amerikanska hårdkokta genren. Den första generationen svenska deckarförfattare, fram till 1930-talet, använde en hel del drag från de populära äventyrsromanerna, hade tydliga pusseldeckarinslag och var starkt inspirerade av Sherlock Holmes. Guldåldern brukar kopplas till den perioden i mitten av 1900-talet när bl.a. Stieg Trenter, Maria Lang, H.-K. Rönblom och Vic Suneson var som mest produktiva. Trenter var en av de deckarförfattare som tidigt lade stor vikt vid miljöbeskrivningarna och är vida känd som Stockholmskildrare. En annan guldålder, eller ett paradigmskifte, kan sägas komma under den mer politiserade version av genren som utgjordes av Maj Sjöwalls och Per Wahlöös samhällskritiska polisromaner med samlingsnamnet *Roman om ett brott*, som utkom under 1960- och 70-talen. De nådde ut till en bred läsekrets och vidgade deckarpubliken i sin ambition att använda genren för att integrera ett samhällskritiskt perspektiv. Det förefaller i dag finnas en konsensus kring genrens uttalade samhällskritik, vilket troligen beror på att den länge betraktats som en realistisk genre, men också för att samtidskildringarna ofta har stor betydelse och därmed kan ses som en spegling av vår tids värderingar. Litteraturvetaren Kerstin Bergman menar dock att många nutida svenska deckare, polisromaner och thrillers snarare är samhällsbevarande än samhällskritiska genom att de inte sällan relativt okritiskt befäster rådande samhällliga auktoriteters ställning (Kerstin Bergman och Sara Kärrholm: *Kriminallitteratur. Utveckling, genrer, perspektiv*, 2011).

Borg följer en kronologisk ordning och inleder boken med att skriva om deckargenrens historia och framgång. Därefter följer ett kapitel om det som benämns urban litteratur, vilket leder in på Stockholms första mysterier. Där kommer hon så småningom in på Fredrik Lindholms *Stockholms-detektiven* från 1893, boken som brukar betraktas som Sveriges första deckare, för det som definieras som ”den moderna eran” som representeras av bl.a. Stieg Trenter, Maria Lang och Vic Suneson. Så följer kapitlet ”det krackelerande folkhemmet” med Sjöwall-Wahlöö i spetsen som övergår i ”Stockholm har blivit kallt”, där deckarvågen med bland andra Liza

Marklund, Inger Frimansson och Arne Dahl diskuteras och slutligen ett avslutande kapitel som inleds med Lars Bill Lundholms böcker, men där i synnerhet Stieg Larssons Millennium-böcker är centrala.

Det ges nu ut mer svensk kriminallitteratur än någonsin tidigare och det säljs fler pocketböcker än på länge, vilket även turismindustrin insett. De mest omtalade och uppmärksammade vandringarna i deckargenren hittills är Millenniumvandringarna, arrangerade av Stockholms stadsmuseum, som är baserade på Millenniumtrilogin, Stieg Larssons böcker om datorexperten Lisbeth Salander och journalisten Mikael Blomkvist. Detta nyvaknade intresse hos både författare och läsare för en genre som länge betraktats som trivial har förklarats på olika sätt. Det är vanligt i den skandinaviska kriminallitteraturen i dag att diskutera samtidens sociala och samhällseliga problem, tidvis i experimentell form. En del forskare ser det som en del av förklaringen till den stora läsekretsen: det finns ett behov av litteratur som synliggör det globala, senmoderna samhällets komplexitet och ogenomskinliga maktstrukturer. Naturligtvis kan det alltid diskuteras vad som är samhällskritik och vad som snarare handlar om en sorts samtidsdokumentation, det som ofta brukar kallas miljöskildring.

Borg har valt att skriva om kriminalfiktion i vid mening. I böckerna som behandlas är staden huvudpersonen och stadsrummet spelar roll för handling, persongestaltning, tematik och språk, skriver hon i inledningen. Hon talar om att ge handlingen ”platskolorit”. För att förstå har hon använt sig av den franske filosofen Henri Lefebvres benämningar för olika sätt att erfara rum: Det fysiska varseblivandet som man får genom att använda och ta sig fram i ett rum. Det andra är hur man intellektuellt avkodar ett rum genom exempelvis kartor och det tredje det föreställda och det tänkta rummet. Utifrån detta menar Borg att deckarromanerna integrerats i vårt sätt att uppleva Stockholm. Hon menar till och med att det framför allt är bland deckarna som man finner nyskapande Stockholmskildringar numera. Staden som symboliskt rum skriver Borg om i båda sina böcker och i *Brottsplats: Stockholm* menar hon att Stieg Larsson via Millenniumböckerna skildrar ett världsfärdssamhälle i upplösning, där staden alltmer polariserats, samtidigt som böckerna och filmerna lett till en turistifiering och medialisering av stadsmiljöer, vilket gör att Borgs poäng om litteraturens medskapande funktion blir allt tydligare.

Litteraturens medskapande funktion är en bärande tanke i Borgs båda böcker och därmed sällar hon sig

till en forskningstradition som flera skriver inom (se t.ex. litteraturvetaren Anna Williams *Tillträde till den nya tiden. Fem berättelser om när Sverige blev modernt*, 2002). Enligt denna tradition kan skönlitteraturen ses som en väsentlig uttolkare av sin tid genom att det ofta ställs frågor om hur enskilda människor förhåller sig i tider av förändring. Genom litteraturen gestaltas samhällsförändringar och genom dess sätt att skildra vardagen kan man helt enkelt avlyssna tiden, ett grepp som många etnologer sedan länge använder sig av.

Borg vill veta hur det kriminalfiktiva Stockholm är komponerat samt varför denna mörka bild blivit så kommersiellt gångbar. Föreställningar om varför människor dras till kriminallitteraturen har fascinerat såväl journalister som forskare i decennier. Att de fyller ett känslomässigt tomrum är en vanlig förklaring och Borg använder i boken Sigmund Freud för att förklara deckarnas genomslag. De blir ett sätt att bearbeta den osäkerhet många kände och känner inför stora, snabba och omfattande samhällsförändringar samtidigt som de ersätter det kusliga som sägs ha gått förlorat i det moderna samhället. Den ständigt föränderliga staden är en spännande plats för det kusliga, menar Borg. Hon visar genom sin genomgång att kriminallitteratur fungerar väl för att uttrycka problem och förtjänster med modernisering och urbanisering.

Hon gör en sammanställning av tidigare forskning kring såväl kriminalromaner som forskning kring romaner där det urbana är framträdande. För svenskt vidkommande lutar hon sig mot forskare som Johan Asplund, Bo Bennich-Björkman, Ulf Boëthius, Dag Hedman och Anders Ödman för att nämna några. Kulturteoretiker som Walter Benjamin används för att tolka urbanitetens mörka sidor där detektiven genom sitt metodiska och moderna sätt att arbeta bearbetade mysterier och kusligheter. Även den franske filosofen Michel de Certeau, de tyska sociologerna Georg Simmel och Siegfried Kracauer kommer väl till pass.

Borg visar hur kriminallitteraturens skildringar av urbana miljöer och samhällsomvandlingar blivit ett stående inslag alltsedan Edgar Allan Poe, Charles Dickens och Honoré de Balzac använde urbana motiv som litterära grepp. På så sätt blir värdet av det historiska perspektivet tydligt, om än det inte alltid känns givet att just det kronologiska upplägget alltid är det bästa. För svenskt vidkommande är det ofta just Stieg Trenter som brukar lyftas fram som stilbildande vad gäller skildrandet av autentiska stadsmiljöer. Hans böcker, som fortfarande kan läsas med behållning, handlar till stor

del om Stockholms enorma stadsomvandling efter andra världskriget. Borgs uppdrag var från början att analysera Stieg Larssons Stockholmsskildringar. Några gånger har jag i marginalen skrivit att det skulle varit intressant om Borg gjort jämförelser med nuet. Det gör hon så småningom, t.ex. när hon talar om metafiktiva motiv som ofta sägs vara kännetecknande för den postmoderna deckaren, men som Borg visar förekom långt tidigare.

Det är en påkostad och bildrik bok. Illustrationerna är tilltalande och tidstypiska. Citaten är många och innehållsrika. Att använda en gedigen avhandlingstext som grund för att skriva en betydligt mer populariserad och tematiserad bok på detta sätt är en mycket bra idé. Det blir ett sätt att föra ut forskningen. Kanske gick det lite väl snabbt i detta fall. Boken skulle behövt ytterligare en genomskrivning och kanske är det inte alltid idealt med kronologiskt upplägg. Det dröjer hundra sidor in i boken innan det sker en djupdykning i litteraturen och vi verkligen kommer in i den urbana i kriminallitteraturen. Om Borg och förlaget istället ytterligare förstärkt just det som handlar om det urbana i de författarskap som tas upp, hade projektet kunnat drivas ytterligare framåt genom att det funnits karta över Stockholm, så att vi som inte är stockholmare lättare fått en överblick.

Avslutningsvis ska betonas att Borg är beläst och förmår sätta in de behandlade författarskapen och texterna i ett vidare litterärt sammanhang än deckargenrens. Hon skriver med lätt hand och förmår samtidigt förmedla ett stort kunskapsstoff. Här finns gott om bildade associationer och spännande kopplingar mellan äldre och nyare deckare som gör boken till en underhållande och informationstät guide till ett annat Stockholm än den soliga Mälardrottning vi hittills mött i turistreklamen.

Carina Sjöholm, Lund

När landet kom till staden. Lantbruksmöten och lantbruksutställningar som arenor för agrara moderniseringssträvanden i Sverige och Finland 1844–1970. Olof Kåhrström (red.). Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm 2013. 416 s., ill. ISBN 978-91-86573-20-1.

Boken syftar till att belysa lantbruksmötenas roll under 1800-talet och det tidiga 1900-talets agrara reform- och rationaliseringsarbete. Mötena var mycket omfattande arrangemang med diskussioner och utställningar som anordnades i hela landet på riksnivå och lokalt. Bokens